

# Vipe i kulturlandskapet i 2021

Ei kartlegging i 5 kommuner i Møre og Romsdal



Ola Ragnar GjØra  
2021

## Forord

Rapporten er ei oppfølging av kartleggingsarbeidet som ble utført i perioden 2018-2020 (Gjøra, 2020). Årets arbeid er avgrenset til å gjelde fem kommuner på Nordmøre og i Romsdal, med fokus på vipa, da det ser ut som storspoven i større grad har en levedyktig bestand.

Antall hekkende viper har gått kraftig tilbake de siste 20-åra, og rapporten fra 2020 viser at vipa har forsvunnet som hekkefugl i halvparten av de 12 undersøkte kommunene. Det er derfor viktig å få kartlagt restbiotopene hvor vipa ennå hekker. Fokus for årets prosjekt har vært å finne hekkende fugler, og legge til rette for vellykket hekking på de kjente vipelokalitetene i Surnadal, Kristiansund, Aukra, Hustadvika og Molde.

Jeg vil takke feltmannskaper som har leitet opp og overvåket hekkende fugler, forsøkt å telle vipeunger og fulgt dem til de har blitt flygedyktige. I tillegg rettes en stor takk til bønder som har vært generøse og tatt hensyn til fuglene på sine jorder og ikke minst Statsforvaltaren i Møre og Romsdal som har støttet prosjektet økonomisk.

Surnadal 18.10.2021

Ola Ragnar Gjøra

Prosjektleder

Forsidebilde:

Ei voksen vipe overvåker sine unger ved Nyhamna i Aukra. Foto: Ola Ragnar Gjøra

## Innledning

De siste tiåra har bakkehekkende fugler i jordbrukslandskapet hatt ei svært negativt bestandsutvikling i Norge. Fugler er indikatorarter, og nye studier har vist at tapet av naturmangfold i jordbrukslandskapet også reduserer bonden sin fortjeneste. Pollinerende insekter er mellom anna nødvendig for verdens matproduksjon, jordlevende organismer bidrar til nedbryting og strukturer i jorda, og en rekke arter har viktige funksjoner for å kontrollere bestanden av skadedyr. I tillegg har fuglene sin egenverdi, og derfor er deres nærvær og trivsel i jordbrukslandskapet en indikasjon på et godt balansert økosystem.

Vipa har siden 1990-tallet gått fra å være en vanlig hekkefugl i åker, eng og beitemark over store deler av landet, til å bli et sjeldent skue. Bestanden er redusert med ca. 75 % de siste tiåra, og den karakteristiske vaderen er nå vurdert som «sterkt trua» (EN) i den norske rødlista. Vipa hekker helst i løste kolonier, og nyter godt av det effektive predatorforsvaret dette gir. Fuglen legger normalt fire egg på bakken, helst i vårsådd åker. Egga blir ruga av begge foreldrene i 24-29 dager. Rett etter klekking blir ungene ført til nærliggende områder. Dette er gjerne fuktig mark der tilgangen på animalsk føde er bedre. Begge foreldrene passer ungene, men hoa følger de mest, mens hannen holder vakt. De er flygedyktige etter ca. 33 dager.

Om vinteren trekker de fleste sørover til Storbritannia, Frankrike og Spania. Bare et fåtall overvintrer langs Norskekysten.

Norsk Ornitologisk Forening i Møre og Romsdal har fra 2018-2020 kartlagt vipe og storspove i noen utvalgte kommuner på Nordmøre og i Romsdal. Resultatet har vist at vipa sliter med hekkinga. I løpet av treårsperioden viser resultatet at vipa forsvant som hekkefugl i flere av de undersøkte kommunene. Det var derfor ønskelig å rette fokus på de få gjenlevende koloniene og sette inn tiltak der for å prøve å bevare en levedyktig vipebestand. Vi ønsket derfor å kartlegge følgende kommuner: Surnadal, Hustadvika, Kristiansund, Molde og Aukra.

Kartlegginga skulle skje fra etablering på hekkeplass i mars/april og fram til ungene blir flygedyktige i løpet av juni/juli. For å unngå at reira blir ødelagt under våronna var det viktig å lokalisere flest mulige reir noe som er både tidkrevende og vanskelig. Dersom reir ikke ble funnet, var det viktig å lokalisere par som hevdet revir. April og mai ble ei viktig tid for feltarbeidet. Utover juni skulle de hekkende para følges opp for å sjekke hekkeresultatet, og om vi var heldige kunne vi kanskje slå fast ungeproduksjonen. Resultata skulle presenteres kommunevis.

I et slikt arbeid er samarbeidet med bonden som driver jorda avgjørende. Man kan ikke forvente at dagens bønder med knapphet på tid og krav til effektivt landbruk skal bruke mye tid på å finne fuglereir på sine jorder. Under slåttan kan det være behov for mer omfattende tiltak, som å utsette slåttan (med støtte fra det offentlige).

## Resultat

Hekkesesongen 2021 ble oppløftende for vipene i de undersøkte kommunene på Nordmøre og i Romsdal. Været var på fuglenes side i år. Stabilt godt vær i vår- og sommermånedene uten kuldeperioder med snø og kulde gjorde rugingen mindre strabasiøs. I tillegg til samarbeidsvillige bønder ble hekkingen vellykket på de fleste av vipelokalitetene vi undersøkte.

### **Surnadal kommune:**

I midten av mars dukket de første vipene opp i fjæra ved Syltørene, hvor de søkte næring. Etter hvert var de første parene å se på potensielle hekkeplasser i kulturlandskapet. I slutten av mars ble det registrert seks individer i Øyamoene og ett par hadde tilhold på en gammel hekkeplass på en åker ved Bøvrasvollan. Disse fuglene forsvant etter noen dager. Mest trolig flyttet de seg til Sæterøya, som har vært kommunens eneste hekkeplass for vipe de siste åra.

I starten av mai lå den først vipa på egg. Bonden ble kontaktet, og han lovet å la jordstykket stå urørt til ungene var kommet på vingene. To uker senere hadde par nummer to startet ruginga, bare 20 meter fra det første paret. Den 26. mai ble det sett fire små godt voktet av sine foreldre. Fire dager senere hadde de fire ungene blitt til tre. Den 8. juni var ungene fra par nummer to på føttene. Ei uke senere var en av disse forsvunnet. Den 18. juni ble det sett seks unger, tre fra hvert kull. Disse ble fulgt daglig til de kom seg på vingene i begynnelsen av juli. De fire voksne samarbeidet med å holde fiender unna. De stupte og jaget vekk alt av inntrengere. Både rødrev, kråkefugler og diverse vadere ble angrepet om de nærmet seg vipeungene. I tillegg til de to para, hadde lokaliteten i juli besøk av 8 viper på næringsøk. Disse viste ingen hekkeadferd, og var trolig individer som hadde gitt opp hekkinga i en annen kommune. Disse forsvant etter ei ukes tid.



To av seks vipeunger som kom på vingene i Surnadal kommune. Her søker de næring i den tidevannsregulerte Gammelelva. Foto: Ola Ragnar GjØra



### **Kristiansund kommune:**

Kommunens eneste gjenværende vipelokalitet ligger på Freineset. De første fuglene var på plass den 12. mars. Utover våren kom det stadig til nye individer og i løpet av sommeren hekket hele 7 par i området. Reira var lagt i jordbæråker, grasmark og i potetåker. Den 25. juni ble det sett 5 unger sammen med minst 12 voksne. Trolig er tallet på unger mye høyere, men den tette vegetasjonen gjorde det vanskelig å telle de små. Også på Freineset var bonden til stor hjelp. Han var selv aktivt med på å finne og merke reira i åkrene sine. Før sesongen ble det skutt en del kråker i området. Da ei kråke kom flygende over kolonien den 25. juni lettet til sammen 12 voksne vipper og jaget kråka vekk fra området. Det var tydelig å se at samarbeidet mot predatorer fungerte.



Ei voksen vipe holder vakt. Ungene er trolig godt skjult blant jordbærplantene. Foto Ola Ragnar GjØra

### **Aukra kommune:**

Det er nå tre vipekolonier i Aukra kommune. To ligger på øya Gossa, og den tredje på den lille øya Orten. Da Aukra ble besøkt første gang den 22. mai, ble det sett minst 10 voksne vipper med hekkeadferd inne i en besetning med kyr på Rishaug. Det ble ikke sett rugende individer eller unger, men vipene varslet og jaget bort potensielle fiender.

Lokaliteten ble besøkt noen uker senere. Også da ble det registrert 10 voksne vipper på samme sted. Heller ikke denne gang ble det sett vipeunger, til tross for varslende voksenfugler.

Ved gassterminalen på Nyhamna har det de siste åra etablert seg en liten koloni. Vipene hekker her ved siden av en sildemåkekoloni. Kanskje kan disse fugleartene dra nytte av hverandre i sitt forsvar mot fiender. Minst tre par hekket på innsiden av anlegget. Det ble ikke sett rugende vipper ved første besøk, men den 4. juni fikk jeg sett 3 unger. Det er godt mulig det var flere unger her, men på grunn av restriksjoner var det ikke mulig å sjekke området innenfor gjerdet godt nok.





**I dette kubeite på Rishaug hadde 10 vipere tilhold hele sommeren. Foto Ola Ragnar GjØra**

På Orten har det nå etablert seg en stor vipekoloni. I fØlge bonden der ute var det for noen år siden bare ett hekkende par pØ Øya. Dette samsvarer med vØr vipekartlegging (GjØra, 2018) og opplysninger hentet fra [www.artsobservasjoner.no](http://www.artsobservasjoner.no). Hun kunne fortelle at etter at beboerne der ute begynte Å ta ut krØker og utsette slØtten der vipene hekket, sØ har vipebestanden mangedoblet seg pØ fØr År. 24 voksne og 8 unger ble sett den 24. juni.



**Sammen med beitende storfe pØ Øya Orten sØkte noen vipeunger nØring. Foto Ola Ragnar GjØra**



## **Hustadvika kommune:**

Hustadvika er en stor jordbrukskommune og man skulle tro at den var en viktig kommune for vipene. Under kartleggingsarbeidet i 2019, ble det registrert vipper med hekkeadferd på 9 lokaliteter. I 2020 hadde antall hekkeplasser blitt redusert til 5, og i år var antall hekkeområde bare 2.

Den beste vipelokaliteten i Hustadvika kommune er på jordene ved Svanviken. Så tidlig som 28. mars var 10 vipper ankommet hekkeplassen. De fløy rundt og kurtiserte hverandre. En måned senere lå 5 par på egg. Ett i beitemark ved Svanvikdammen og 4 på eng mellom Fylkesvei 532 og sjøen. Alle reira ble leitet opp, og det ble plassert en pinne ved dem slik at bonden kunne se dem under våronna. Ettersom grasene vokste ble det vanskelig å holde øye med de rugende fuglene. Det ble gjort flere forsøk på å telle unger utover sommeren. Det høyeste antall unger ble registrert den 17. juli. Da ble 10 flygedyktige unger sett.

Den andre hekkeplassen for vipper i Hustadvika kommune ligger i Sandblåstvågen. Dette området består av strandeng og mudderflater som delvis tørrlegges ved fjære sjø. Området er derfor godt egnet for næringssøk for vadere som vipe. I tilknytning til dette område går beitemark. Gjennom kulturlandskapet går traktorveier som brukes av bonden. Området ble besøkt den 10. mai. Da kunne jeg telle 10 vipper, de fleste med hekkeadferd. En paring ble sett, men ingen rugende vipper ble observert. Tre uker senere ble lokaliteten kontrollert på nytt i håp om å få se rugende fugler eller unger. Denne gangen ble bare 6 voksne vipper observert. Viperens opptreden var rolig, og det var lite som tydet på hekking. Hvorfor hekkingen hadde mislykkes er vanskelig å si, men i reservatet opptrer store flokker med kråker og måkefugler som er potensielle predatorer for vipeungene.



**To av ungene som voks opp ved Svanvikdammen i Hustadvika kommune. Foto: Ola Ragnar GjØra**

## **Molde kommune:**

Kommunen har de siste åra hatt en stabil forekomst av hekkende vipere. Fuglene har hekket på to lokaliteter, der Røbekk har vært den beste. Her hekker de i åker mellom E39 og sjøen. I 2020 fikk vipene også fram unger ved Gussiås. I år ble det ikke konstatert hekking der, bare en enslig vipe ble sett den 1. mai.

Allerede 1. mai lå ei vipe på egg på Røbekk. Noen dager senere lå ei til og ruget. Begge hekkingen ble dessverre mislykket etter at reira ble flyttet på grunn av våronn. Begge para startet heldigvis på nytt, og den 21. mai lå begge på egg igjen. Lokaliteten ble besøkt den 16. juni, og da ble det sett 7 unger. Ungene ble ikke sett igjen etter dette, om de ble drept eller om foreldrene flyttet de til et annet område er vanskelig å si. Lokaliteten ligger helt inntil den sterkt trafikkerte Europaveien slik at det er en fare for å bli påkjørt av biler.



**Vipelokaliteten ved Røbekk i Molde. Her lever vipene farlig nær E39. Foto: Olbjørn Kvernberg**



## Oppsummering

Det ble som tidligere nevnt et bra år for vipene i de undersøkte kommunene på Nordmøre og i Romsdal. Selv om antall lokaliteter har gått ned de siste åra, har antall hekkende fugler vært ganske stabil. I Surnadal kommune har vipene funnet seg en flott vipelokalitet i Sæterøya. Her ruger vipene bare noen få meter fra Surna sitt gamle elveløp, Gammelelva. Området er påvirket av tidevannet, og ved fjære sjø trekker vipene ned fra åkeren for å finne næring i mudderet i elva. Når floa kommer tilbake trekker de påny opp i vegetasjonen hvor ungene søker ly. Forsvaret mot fiender ser ut til å fungere godt. Voksenfuglene var flinke til å varsle om fiender nærmet seg. De samarbeidet godt, og greide å jage vekk inntrengerne. Ungene reagerte raskt på foreldrenes varselrop og gjemte seg bak stokker langs elvekanten eller inne i høyere vegetasjon. Strategien fungerte så godt at ingen unger ble drept, ser man bort fra de to som mistet livet rett etter klekkinga.

På Frei i Kristiansund har vipene funnet en god lokalitet på Freineset. 7 par fikk fram minimum 5 unger. Bonden fortjener ros for innsatsen han gjør for å ta vare på vipene. Det samme må sies om bonden på Orten, som verner om vipene som sine husdyr. Her drives det bevisst arbeid for å ta ut predatorer i tillegg til at de venter med å slå graset til ungene er kommet på vingene. På øya ble det i år søkt om midler for å utsette 10 dekar jord til 1. august. Hva som skjer med vipene på Rishaug er vanskelig å si. De har vært overvåket i flere år nå. Voksenfuglene er der, men ingen reir eller unger har blitt observert der ute. Samme problem finner vi ved Sandblåst. Hvert år dukker vipene opp, men ingen unger er å finne. I framtida bør man intensivere overvåkingen av disse områdene for å finne ut hva som går galt.

Tabellen nedenfor sammenfatter årets kartlegging. Resultatet viser at 0,95 unger pr. par greide seg gjennom den kritiske førsteuken. Dette tallet er et minimum og det virkelige tallet er nok enda høyere da det er vanskelig å finne alle vipeungene som gjemmer seg i vegetasjonen. Om overlevelsen blant vipeungene fortsetter å være så bra, kan vi fortsatt ha levedyktige vipebestander i de undersøkte kommunene. For at det skal skje er vi avhengig av samarbeidsvillige bønder som tar hensyn til vipene. Vi har nå god oversikt over hekkeklassene, så et alternativ er å gi bøndene støtte for å utsette slåtten på disse lokalitetene.

Kommune	Par på hekkeplass	Reir funnet	Unger som overlevde den først uken (minimum)	Antall unger pr. par som overlevde den første uken (minimum)
Surnadal	2	2	6	3
Kristiansund	7	7	5	0,71
Aukra	20	0	11	0,55
Hustadvika	10	5	10	1
Molde	2	2	7	3,5
Sum	<b>41</b>	<b>16</b>	<b>39</b>	<b>0,95 (gjennomsnitt)</b>

## Litteratur

Gjøra, O.R. 2018. Vipe og storspove i kulturlandskapet. Ei kartlegging i 15 utvalgte kommuner i Møre og Romsdal. OUM rapport nr. 4-2018.

Gjøra, O.R. og Stenberg, I. 2020. Vipe og storspove i kulturlandskapet 2018-20. Ei kartlegging i 12 utvalgte kommuner i Møre og Romsdal. OUM rapport nr. 2-2020.